

DE STERRENWACHT VAN BROEKHEM

Jef Boosten

Aan de Kloosterweg in Broekhem staat nog steeds het imposante, momenteel sterk in verval geraakte, gebouw dat in de 1890-er jaren door de jezuïeten is gebouwd als Collegium Maximum: het hoofdgebouw van de Duitse provincie van de jezuïeten. De jezuïeten waren als gevolg van Otto van Bismarck ingevoerde wetten, die de zelfstandigheid van religieuze organisaties beperkten en zelfs verboden, gevlucht uit Pruisen. De hierdoor ontstane Kulturkampf had veel gevolgen voor diverse religieuze orden, die om hun vrijheid te behouden naar het buitenland uitweken. De Duitse jezuïeten weken uit naar Nederland, hoofdzakelijk naar Limburg.

Na enige omzwervingen werd besloten in het dal van de Kattebeek, in de toenmalige gemeente Hulsberg, een nieuw Collegium Maximum te bouwen. De mooie omgeving en de nabijheid van station Valkenburg waren van doorslaggevende factor bij dit besluit.

Voor het gebouw werden 7.000.000 stenen gebruikt die ter plaatse gebakken werden. De leem die nodig was om stenen van te bakken was in ruime mate aanwezig en voor het bakproces werden een aantal steenovens ingericht. Het werd gebouwd door de Valkenburgse aannemer Habets. Hij was de vader van Florent Habets, de eigenaar van het autobusbedrijf "De Valk". Kosten voor de bouw bedroegen 1.000.000 Mark. In die tijd was dit het grootste gebouw van Limburg.

Kreijeberg

De aangrenzende wijk is na de bouw van Collegium ontstaan en de eerste huizen zijn gebouwd met bakstenen die waren overgebleven na het bakproces. Dit was overigens zeer tegen de zin van de paters, die graag aan de voorzijde een vrij uitzicht wilden hebben. Deze wijk van Broekhem heeft lange tijd bekend gestaan als Kreijeberg, genoemd naar de sintels (Limburgs: Kreije) die bij het bakproces achterbleven en gebruikt werden om o.a. straten te verharderen.

Bewoners

In de hoogtijdagen herbergde het Collegium Maximum ongeveer 300 bewoners, bestaande uit 100 paters, 150 studenten en 50 broeders. In de loop van de tijd hebben veel beroemde professoren aan de studenten lesgegeven. Er vond veel wetenschappelijk onderzoek plaats en de betreffende professoren en studenten kregen hier alle ruimte voor.

Telescoop

Op de rechtervleugel van het Ignatiuscollege was aan de achterkant op een hoogte van 30 m. een koepel ten behoeve van astronomisch onderzoek aangebracht.

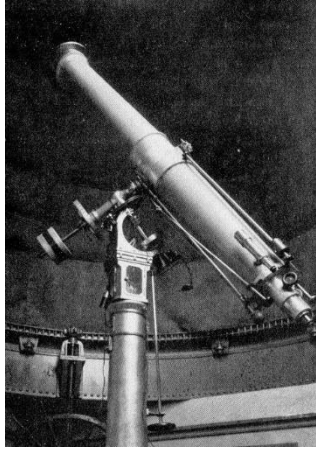
Rechtereuleugel met koepel observatorium 2020

De hiervoor benodigde telescoop werd in 1893 door de jezuiten voor 8.000 mark gekocht op de Chicago World Columbian Fair (Wereldtentoonstelling Chicago). De telescoop werd in de herfst van 1896 in Valkenburg opgebouwd door Johannes Hagen SJ met assistentie van Joh. Bapt. Springer SJ.

Het was een Fauth refractor met een lensdoorsnede van 22,7 cm en een focuslengte van 280 cm. Het apparaat had een aluminium behuizing. De bouwer was John Clasey te Washington.

Daarnaast beschikte het observatorium over een kleinere in Wenen vervaardigde kijker met een lensdoorsnede van 15,3 cm en nog andere observatieapparaten. De eerste directeur van de sterrenwacht was pater Joseph Hisgen SJ (1868-1910).

De meest bekende astronoom was pater Michael August Esch, hij was directeur van het observatorium vanaf 1905.

Sterrenkijker 1920

Michael August Esch (Eupen 12 april 1869 - Valkenburg 28 april 1938)

Volgde in Paderborn het gymnasium en studeerde in Bonn 1 jaar theologie. In 1891 is hij ingetreden bij de jezuïeten in Bleijenbeek en volgde hij een studie

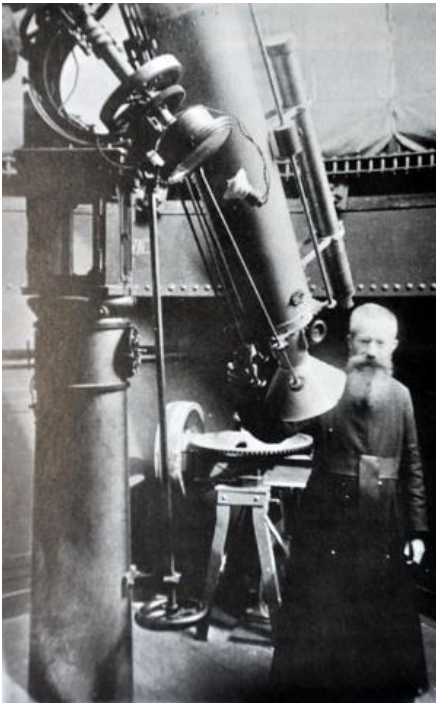
Natuurwetenschappen waar hij zich heeft gespecialiseerd in Astronomie.

Van 1896 tot 1898 was hij assistent van astronoom Johann Georg Hagen SJ bij de jezuïeten aan de Georgetown University (USA).

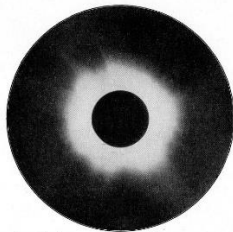
Johann Hagen had in Maria Laach gestudeerd van 1867 tot 1870 en werd in 1906 directeur van de Sterrenwacht in het Vaticaan.

Na de terugkeer in Valkenburg, was Michael Esch gekwalificeerd om in 1898 zelfstandig in de sterrenwacht te functioneren. In de jaren 1903-1904 deed hij nog verder onderzoek bij de Sterrenwacht Kollotschau in Hongarije als assistent van de zon-onderzoeker Julius Fick SJ. In 1901 werd hij priester gewijd.

Hij kreeg de gelegenheid om op 30 augustus 1905 in Burgos Spanje een totale zonsverduistering beleven, waar hij foto's van kon maken.

Michael Esch SJ bij telescoop

Konink der Sonne am 30. August 1905 (aufgenommen in Burgos von P. Michael Esch).

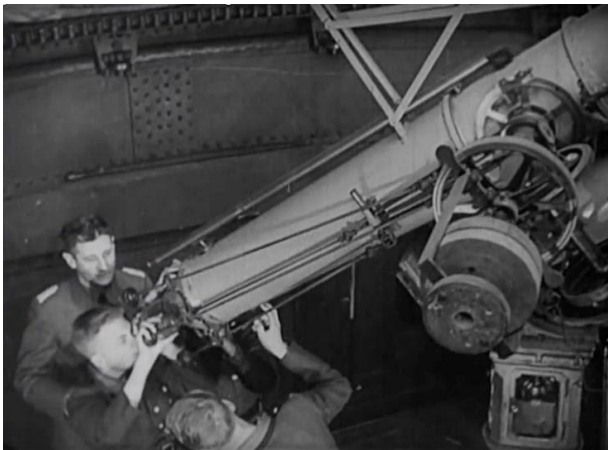
Zonsverduistering Burgos 1905

In 1905 werd Michael Esch benoemd tot directeur van het observatorium in Valkenburg. In 1910 en 1911 doceerde hij wiskunde en fysica aan het Aloisius-college te Sittard.

Voor zijn eigen ontwikkeling studeerde hij van 1912 tot 1915 aan de universiteit van Wenen bij astronomieprofessor Samuel Oppenheim. In 1917 en 1918 volgde nog een studie Astronomie en Fysica aan de Universiteit Innsbruck. Daarna keerde hij terug naar Valkenburg om de laatste 20 jaar van zijn leven te wijden aan het bestuderen van de sterren.

Tweede Wereldoorlog

De jezuïeten werden in juli 1942 verdreven door de Nazi's om er de Reichsschule voor jongens te vestigen. Een middelbare school om het kader van de Nationaal Socialistische Partij op te leiden. In een propagandafilm over de school is te zien hoe zij de telescoop gebruiken in hun lesprogramma.

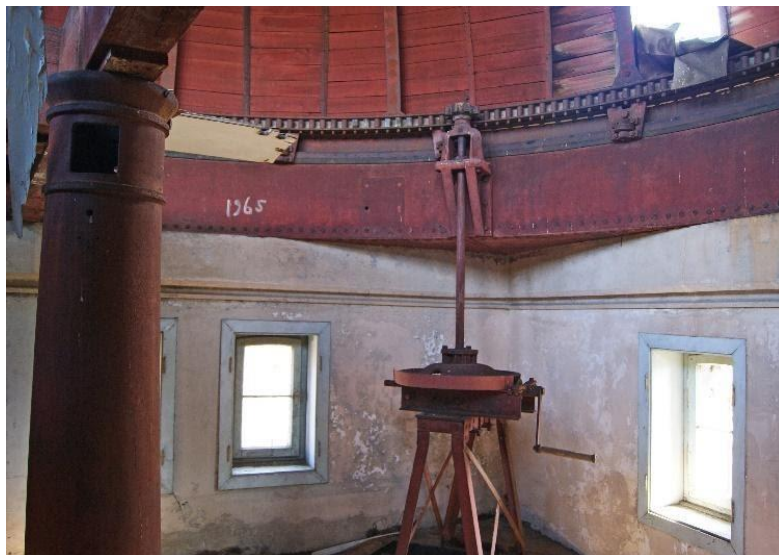

De Reichsschule gebruikte ook de sterrenkijker

De telescoop werd na het einde van de Tweede Wereldoorlog opgeborgen in een seminarie in Maastricht. Daar bleef hij, min of meer vergeten, gedurende 30 jaar liggen.

Na een grondige restauratie is hij nu in gebruik bij de Sterrenwacht Limburg op de Brunssummerheide te Heerlen.

Momenteel is het gebouw van het Collegium Maximum/Boslust sterk in verval en wacht op een grondige restauratie.

Binnenkant koepel met draaimechanisme 2020

In Broekhem Noord is een straat naar Michael August Esch genoemd.

Bronnen

- NIOD
- 25 Jahre Ignatiuskolleg Valkenburg 1894-1919
- H.J.M. Keulen. Van jezuïetencollege tot Academie voor Bewustwording
- Archiv der Deutsche provinz der jezuïeten
- Eifelzeitung november 2018. Astronom aus Eupen, Gregor Bran